

VU Research Portal

De dingen die niet voorbij gaan.

Noordegraaf, J.

published in

Herinnering is een kostbare gave. Liber amicorum Frederik van Eeden & Frederik van Eeden-genootschap ter gelegenheid van de tachtigste verjaardag van het Frederik van Eeden-genootschap.

2015

document version

Peer reviewed version

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Noordegraaf, J. (2015). De dingen die niet voorbij gaan. In F. van Vloten (Ed.), *Herinnering is een kostbare gave. Liber amicorum Frederik van Eeden & Frederik van Eeden-genootschap ter gelegenheid van de tachtigste verjaardag van het Frederik van Eeden-genootschap*. (pp. 132-135). De Factory.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

This is a postprint of

De dingen die niet voorbij gaan.

Noordegraaf, J.

In: F. van Vloten (Ed.), Herinnering is een kostbare gave. Liber amicorum Frederik van Eeden & Frederik van Eeden-genootschap ter gelegenheid van de tachtigste verjaardag van het Frederik van Eeden-genootschap. (pp. 132-135). Domburg: De Factory

Published version: no link available

Link VU-DARE: <http://hdl.handle.net/1871/52844>

(Article begins on next page)

Uit: *Herinnering is een kostbare gave. Liber amicorum Frederik van Eeden & Frederik van Eeden-genootschap ter gelegenheid van de tachtigste verjaardag van het Frederik van Eeden-genootschap dat werd opgericht op 26 mei 1934 te Amsterdam*. Onder redactie van Francisca van Vloten. Domburg: De Factory: 2014/2015 [=2015], 132-135.

DE DINGEN DIE NIET VOORBIJ GAAN

Jan Noordegraaf

In het collegejaar 1970-1971 wijdde de Leidse hoogleraar Nederlandse taalkunde C.F.P. Stutterheim (1903-1991) zijn allerlaatste kandidatencollege aan de *Syntaxis* van A. Kraak en W.G. Klooster. Dat boek was in 1968 verschenen en beoogde een uiteenzetting van de syntaxis op basis van de toentertijd moderne transformationeel-generatieve grammatica, waaraan de naam van de Amerikaanse linguïst Noam Chomsky verbonden is. Via het werk van 'K&K' werden diens ideeën voor het eerst toegankelijk gemaakt voor een breder neerlandistisch publiek. Volgens mijn onder het stof vandaan gehaalde *Academische Agenda 1970-1971* hielden we ons op maandagmiddagen van 1 tot 3 bezig met allerlei mogelijke en onmogelijke Nederlandse zinsstructuren.

In het eerste gedeelte van het boek van K&K gaat het nogal eens over definities en over definities van definities. Wat betekenen bijvoorbeeld termen in een bepaalde wetenschappelijke theorie? Naar aanleiding van soms wat moeizame formuleringen van de Amsterdamse collega's ging Stutterheim tijdens een van de eerste colleges uitvoerig in op de ontwikkeling van de taalkritiek. Daarbij bleef het signifisch werk van Victoria Welby, Van Eedens langjarige correspondent, niet onvermeld. Haar taalkritische studies en trouwens ook de taalkritiek in het algemeen hadden altijd Stutterheims warme belangstelling gehad. Dat blijkt ook wel uit zijn proefschrift, *Het begrip metafoor* (1941). Bij de promotie opponeerde vanuit het publiek (dat mocht toen nog) een vriend, in dit geval de als pedagoog zo bekend geworden M.J. Langeveld; zijn oppositie betrof de significa. Stutterheims uiteenzettingen over Welby en de significa op die maandagmiddag najaar 1970 intrigeerden me, zeker toen hij wees op het signifisch gehalte van Van Eedens *De nachtbruid* en op de Signifische Kring, waarin ook taalkundigen een interessante rol hebben gespeeld. Van Eeden had indertijd grote indruk op de jonge Kees Stutterheim gemaakt toen die hem eens hoorde spreken over het Godshuis in de Lichtstad. De van een gecultiveerde baard voorziene spreker 'leek sterk op een profeet', aldus Stutterheim.

Later vertelde Stutterheim nog dat hij in 1946 deelgenomen had aan een zomerconferentie van de zogeheten Internationale Signifische Studiegroep, die dat jaar plaatsvond in Naarden. Op die bijeenkomst hield hij in het Frans (dat kon toen nog) onder meer een pleidooi voor een kritische bezinning op de taal van de taalkunde en gaf hij een analyse van de significa als vorm van taalkritiek naar aanleiding van uitspraken van Lady Welby en Jacob Israël de Haan. Veertig jaar later noteerde hij als prominente herinneringen aan die conferentie zijn ontmoeting met Karl Popper en gesprekken met allerlei signifiici die tot zijn grote verwondering 'nog nooit van Lady Welby hadden gehoord' – 'zouden er christenen zijn die nog nooit van Jezus hadden gehoord?', vroeg Stutterheim zich toen af. Het verbaast dan ook niet dat vastgesteld is dat vanaf omstreeks 1950 de signifische beweging geleidelijk in verval raakte.

In het laatste kwart van de vorige eeuw viel er evenwel een sterke opleving te zien van de historische en systematische belangstelling voor de signifische beweging in Nederland. Ik noem hier een enkel voorbeeld van die opleving. In 1975 verscheen een heruitgave van Van Eedens

Redekunstige grondslag van verstandhouding, het bekende signifisch traktaat uit 1897. In 1981 startte de Duitse geleerde Walter Schmitz met zijn historisch onderzoek naar de signifische beweging in de periode 1892-1926; in 1985 habileerde hij in Bonn met een diepgaande studie over wat in latere vertaling zou heten *De Hollandse Significa*. Op instigatie van de Nijmeegse hoogleraar Wilhelm Vieregge verscheen de *Redekunstige grondslag* in 2005 in Duitse vertaling. Uiteraard werkte Schmitz mee aan die uitgave, waarbij ikzelf optrad als Dritte im Bunde: sinds Stutterheim mij begin jaren zeventig op het spoor van de Nederlandse significa had gezet, had ik gemerkt dat er op dat gebied nog wel wat viel uit te zoeken, ook of juist vanuit taalkundig gezichtspunt. Zo kwam ik onder meer terecht bij markante figuren als de jezuïet Jacques van Ginneken, de filosoof Gerard Bolland, de taalkritische Carry van Bruggen en haar 'taalboek' *Hedendaagsch Fetischisme* uit 1925, en ook bij de Franse linguïst Michel Bréal, die de term 'semantiek' heeft gemunt.

Uit het feit dat er in de afgelopen jaren zowel in Nederland als ook in het buitenland stevig gestudeerd is en nog steeds gestudeerd wordt op de significa in het algemeen en op het signifisch werk van Van Eeden, blijkt wel dat dit deel van het oeuvre van de naamgever van het genootschap behoort tot de harde en duurzame kern van zijn werk.

Er zijn vele wegen die naar Frederik van Eeden leiden. De significa is er een van.